

ח ר ו ת מ ה י ? / נדב בנימין טל
=====

אחד היסודות החשובים בחברה האנושית בכלל ובאומה הישראלית בפרט הוא: החופש, החרות, ולכן חשוב לברר לאור דברי רבותינו חרות אמיתית מהי.

על הפס'...¹ "והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות"¹ אומרת המשנה² במסכת אבות "אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן-חורין אל מי שעוסק בתלמוד תורה..."

והדברים תמוהים?! לכאורה אדם בן-חורין נתפש אצלינו כאדם החופשי לעשות ככל העולה על רוחו. והרי העוסק בתורה אינו כך, אלא כבול בכל עתותיו לתלמוד-תורה ולקיום מצוותיה?! אלא ודאי חרות היא כשהאדם עושה "ככל העולה על רוחו". אך כדי לדעת באמת מה "עולה על רוחו" צריך לברר תחילה מהי רוחו? מה טבעה? מהי תכונתה המיוחדת. מהי מהותה הפנימית האמיתית?

מובא במסכת נדה:³ "דרש רבי שמלאי למה הילד דומה במעי אמו... נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו... ומלמדין אותו כל התורה כולה... וכיוון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה"... רואים אנו מגמרא זו שהאדם בטבעו, בשרשו, לפני שיורד לסבוכי העולם הזה ישר הוא, "יצר לב האדם רע מנעוריו" רק מרגע שננער לצאת לעולם⁴. יודע הוא את כל התורה כולה. מלא הוא דבקות בתורה בדבר ה' המחיהו, משום חוצבה נשמתו זהו טבע נשמתו דבקות בה'. ונשמתו: "אינה מוצאה שום נחת רוח בכל ענוגי זה העולם"⁵ "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלקים"⁶. "שלהבת אש הקודש של אהבת ה' הלא בתוך הנשמה היא תמיד בוערת, מחממת את הרוח, מאירה את החיים ועינוגיה אין להם סוף. אין מדה מתארת את נועמם ומתקם. ומה אכזרי הוא האדם על עצמו. שהוא שמתקע במחשכי החיים. מטריד עצמו בחשבונות רבים ואת חי החיים. את עדן יסוד החיים הוא משכיח מלבו. "אמנם דבר זה (שקיעה בחומר) נגד כל טבע הנפשי"⁷.

יסוד זה, שטבעה, חרותה, של הנשמה היא דבקות ב"מקור החיים" בא לידי ביטוי בהלכה.

-
- (1) שמות ל"ב, ט"ז.
 - (2) פ"ו, מ"ב.
 - (3) ל:
 - (4) בראשית ח', כ"א ורש"י שם.
 - (5) "מסילת ישרים" א'.
 - (6) תהילים מ"ב, ב'.
 - (7) "מדות ראייה", אהבה, ד'.

הלכה היא שאדם צריך לגרש אשתו רק לרצונו. וכאשר מדין תורה צריך לגרש ואינו רוצה "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" וכאן עולה השאלה: מה מועיל שאומר בסוף "רוצה אני"? הרי באמת אינו רוצה ואומר כך רק מחמת הסכל וכיצד אבוא לקיום ההלכה שיגרש דוק לרצונו? אומר הרמב"ם בהלכות גירושין⁸ "לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מהעברות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו".

ז"א רצונו האמיתי של האדם הוא לקיים המצוות ורק לחצים חיצוניים (חברתיים, יצריים) מעכבים בעדו מלקיימם.

אותו רעיון מובא בסגנון שונה מעט במהר"ל⁹.
"הפעולות המתחסות אל מעלת נפשו הם הפעולות האלוקיות והם מצוות התורה. והם הם מיוחדים אל האדם לפי מעלת נפשו האלוקית". ובאמת, לולא יצר הרע שנתן כאדם ברדתו לעולם (כדי שבעצמו יתגבר עליו וישיג השלמות בעמל ותהיה חלק ממנו) האדם היה מתנהג באופן טבעי ע"פ האמת של התורה והמצוות.
... ולמה לא נמצאו גם כן הפעולות האלוקיות הם מצוות התורה מן האדם מעצמו? ... הלא יצר הרע שברא כאדם הוא מביאו אל הפעולות הרעות שבאות ממנו מצד יצר הרע שבו¹⁰.

יוצא מהאמור לעיל שטבע נשמת האדם הישראלי לעשות רצון ה', לעשות הטוב הגמור, שמתבטא במציאות שלנו בתורה ובמצוות.

וחרות היא: "אותו הרוח הנישאה שהאדם וכן העם בכלל מתרומם על ידה להיות נאמן להעצמיות הפנימית שלו, להתכונה הנפשית של צלם אלוקים אשר בקרבנו. ובתכונה כזאת אפשר לו להרגיש חייו בתור חיים מגמתיים שהם שווים את ערכם"¹¹. אך כדי שתהיה לאדם בחירה. תכונות אלו נמצאות רק בכח. וכדי שיחיה רק בפעל, בטבעיות צריך הוא ללמד תורה ולקיים מצוותיה ואז בעצם לומד את עצמו. את מהותו האמיתית. לומד להכיר עצמו.

כפי שמבאר הרב זצ"ל: "יראת חטא היא הטבע האנושי הבריא ביחס למוסר הכללי. והיא הטבע הישראלי המיוחד. ביחס לכל חטא ועוון מצד התורה והמצווה... ואין טבע זה חוזר לישראל כי אם ע"י תלמוד תורה בהמון..."¹². וב"אורות התורה"¹³ "שקידת התורה מציירת יפה בנשמה את התכונה הישראלית וצורתה המיוחדת..."¹³.

ובפסח הראשון, בגאולת מצרים נגלה עלינו הקב"ה וקרבתנו לעבודתו שהיא חרותנו הגמורה ומאז נשא עם-ישראל את דגל החרות וביעור החמץ¹⁴.

(9) "תפארת ישראל" - פרק א'. (10) מהר"ל שם.
(11) "עולת-ראיה ב' "עניני פסח". (12) "אורות התשובה" פ"ו.
(13) פרק ו', י"ב. (14) שם "בעולם ראיה"